

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MUSTAQIL FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK MEXANIZMLARI.

Abduganiyeva Maftuna Nodir qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi

(boshlang'ich ta'lim) magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada akmeologik yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirishning didaktik mexanizmlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning shaxsiy rivoji, intellektual salohiyati va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Akmeologik yondashuv o'quvchilarning individual imkoniyatlarini maksimal darajada rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lib, ularning mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish va ijodiy yondashuvini rag'batlantiradi. Maqolada didaktik mexanizmlar sifatida muammoli ta'lim, interfaol metodlar, refleksiya, mustaqil topshiriqlar va motivatsion yondashuvlarning o'rni ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so'zlar: Akmeologik yondashuv, mustaqil fikrlash, boshlang'ich ta'lim, didaktik mexanizmlar, interfaol metodlar, muammoli ta'lim, refleksiya, ijodiy fikrlash, o'quv faoliyati, pedagogik texnologiyalar.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning faqat bilim olishiga emas, balki ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal etish qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf bosqichi shaxsning intellektual va ijodiy rivojlanishida muhim poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli mazkur bosqichda o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Akmeologik yondashuv ta'lim jarayonida o'quvchilarning eng yuqori rivojlanish nuqtasiga erishishini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, u shaxsning ichki imkoniyatlarini ochish va rivojlantirishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning faol ishtirokini, mustaqil izlanishini va o'z fikrini erkin ifoda etishini ta'minlaydi.

Akmeologik yondashuv pedagogik jarayonda shaxsning eng yuqori rivojlanish bosqichiga erishishini ta'minlashga qaratilgan nazariy va amaliy asosdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ushbu yondashuvni qo'llash ularning tabiiy qobiliyatlarini aniqlash, rivojlantirish va mustaqil fikrlashga yo'naltirish imkonini beradi. Bu jarayonda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, rag'batlantiruvchi va rivojlantiruvchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi. O'quvchilar esa bilimni tayyor holda qabul qiluvchi emas, balki uni mustaqil ravishda izlovchi va tahlil qiluvchi faol ishtirokchiga aylanadi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Boshlang'ich ta'lim bosqichida mustaqil fikrlashni rivojlantirishning muhim didaktik mexanizmlaridan biri muammoli ta'lim texnologiyasidir. Ushbu mexanizm orqali o'quvchilarga tayyor javoblar berilmaydi, balki muammoli vaziyatlar yaratiladi. Natijada o'quvchilar muammoni tushunish, tahlil qilish va yechim topish jarayonida mustaqil fikrlashga majbur bo'ladi. Bu esa ularning mantiqiy tafakkuri, sabab-oqibat aloqalarini anglash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Interfaol metodlardan foydalanish ham mustaqil fikrlashni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Bumerang" kabi metodlar o'quvchilarni erkin fikr bildirishga, o'z nuqtai nazarini himoya qilishga va boshqalarning fikrlarini hurmat qilishga o'rgatadi. Bu jarayonda o'quvchilar o'zaro hamkorlikda ishlash orqali bilimlarni chuqurroq o'zlashtiradi va mustaqil xulosa chiqarishga odatlanadi.

Akmeologik yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida refleksiya alohida ahamiyat kasb etadi. Refleksiya orqali o'quvchilar o'z faoliyatini tahlil qiladi, o'z yutuq va kamchiliklarini anglaydi hamda kelgusidagi faoliyatini rejalashtiradi. Bu esa o'quvchining o'z-o'zini rivojlantirish va o'z ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, refleksiya mustaqil fikrlashning muhim tarkibiy qismi sifatida xizmat qiladi.

Mustaqil topshiriqlar tizimi ham didaktik mexanizm sifatida muhim ahamiyatga ega. Bunday topshiriqlar o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilishi zarur. Topshiriqlar oddiydan murakkabga qarab tuzilganda o'quvchilarning qiziqishi ortadi va ular o'z imkoniyatlarini bosqichma-bosqich rivojlantiradi. Ayniqsa, ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning fantaziyasi, tasavvuri va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini yanada kuchaytiradi.

Motivatsion yondashuv ham mustaqil fikrlashni rivojlantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. O'quvchida o'qishga bo'lgan ichki qiziqish va ehtiyoj shakllanmas ekan, u mustaqil izlanishga intilmaydi. Shu sababli o'qituvchi o'quvchilarni rag'batlantirish, ularning muvaffaqiyatlarini e'tirof etish va ijobiy muhit yaratishga alohida e'tibor qaratishi lozim. Motivatsiya kuchli bo'lgan sharoitda o'quvchilar faol, tashabbuskor va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllanadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish ham akmeologik yondashuv samaradorligini oshiradi. Multimediya resurslari, elektron darsliklar va interaktiv platformalar o'quvchilarning bilim olish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Bu esa ularning mustaqil izlanish olib borishiga, turli manbalar bilan ishlashiga va axborotni tahlil qilishiga keng imkoniyat yaratadi. Akmeologik yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish ko'p qirrali va tizimli jarayon bo'lib, u muammoli ta'lim, interfaol metodlar, refleksiya, mustaqil topshiriqlar, motivatsiya va zamonaviy texnologiyalar uyg'unligida samarali amalga oshiriladi. Bu mexanizmlarning izchil qo'llanilishi o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish, ularni mustaqil va tanqidiy fikrlovchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Akmeologik yondashuv doirasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining individual rivojlanish trayektoriyasini aniqlash muhim didaktik mexanizmlardan biri hisoblanadi. Har

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

bir o'quvchining qobiliyati, qiziqishi va o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lgani sababli ta'lim jarayonida differensial yondashuvni qo'llash zarur. Bu usul orqali o'quvchilarga moslashtirilgan topshiriqlar beriladi, natijada ular o'z imkoniyatlariga mos ravishda mustaqil fikrlashni rivojlantira oladi.

O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish ham akmeologik yondashuvning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tanqidiy fikrlash o'quvchining axborotni tahlil qilish, solishtirish, asoslash va xulosa chiqarish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarga turli nuqtai nazarlarni taqdim etadi va ularni mustaqil baholashga undaydi. Natijada o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni qabul qilmay, balki ularni chuqur anglash va o'z fikrini asoslashga o'rganadi.

Didaktik mexanizmlar ichida o'yin texnologiyalarining o'rnini ham alohida ahamiyatga ega. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun didaktik o'yinlar orqali bilim berish samarali hisoblanadi. O'yin jarayonida o'quvchilar erkin fikr yuritadi, muammoli vaziyatlarga tezkor yechim topadi va ijodiy yondashadi. Bu esa ularning mustaqil fikrlash faoliyatini tabiiy ravishda rivojlantiradi.

Metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirish ham muhim mexanizmlardan biri hisoblanadi. Metakognitsiya — bu o'quvchining o'z fikrlash jarayonini anglash va boshqarish qobiliyatidir. O'quvchilar o'z bilim darajasini baholash, qanday o'rganayotganini tushunish va kerakli strategiyalarni tanlash orqali mustaqil fikrlashni yanada takomillashtiradi. Bu esa ularni o'z-o'zini nazorat qilishga va ongli o'rganishga olib keladi. Akmeologik yondashuvda o'quv muhitini to'g'ri tashkil etish ham muhim omil hisoblanadi. Ijobiy psixologik muhit yaratilgan sinfda o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon qiladi, xatodan qo'rqmaydi va faol ishtirok etadi. O'qituvchi tomonidan qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi muhit yaratilganda o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi, bu esa mustaqil fikrlashning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Baholash tizimini takomillashtirish ham muhim didaktik mexanizmlardan biridir. An'anaviy baholash tizimi ko'proq natijaga yo'naltirilgan bo'lsa, akmeologik yondashuvda jarayonni baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Formativ baholash usullari orqali o'quvchilarning bilim olish jarayoni muntazam tahlil qilinadi va ular o'z xatolarini anglab, mustaqil ravishda tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Fanlararo integratsiya ham mustaqil fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash orqali o'quvchilar bilimlarni kompleks tarzda qabul qiladi va real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rganadi. Bu esa ularning analitik va tizimli fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Akmeologik yondashuv asosida mustaqil fikrlashni rivojlantirish faqat bitta usul yoki metod bilan emas, balki turli didaktik mexanizmlarning uyg'unligi orqali amalga oshiriladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshiradi, balki ularni mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlovchi shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, akmeologik yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarning individual imkoniyatlarini ochish, ularning intellektual salohiyatini oshirish va shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, muammoli ta'lim, interfaol metodlar, refleksiya, mustaqil topshiriqlar, motivatsion yondashuv, differensial ta'lim, o'yin texnologiyalari, metakognitiv ko'nikmalar va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish kabi didaktik mexanizmlar o'quvchilarda mustaqil fikrlashni samarali shakllantiradi. Ushbu mexanizmlarning tizimli va izchil qo'llanilishi o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni mustaqil izlanishga undaydi hamda o'z fikrini asoslab berish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ijobiy o'quv muhiti yaratish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yish hamda baholash tizimini takomillashtirish mustaqil fikrlashni rivojlantirishda muhim omil ekanligi asoslandi. Akmeologik yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlay oladigan, o'z bilimini amaliyotda qo'llay oladigan barkamol shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jurabekova, X. M.: The role of language knowledge in professional competence of students. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(02), 2022. 996–1000 pp.
2. Jurabekova Khabiba Madaminovna. Features of communication in the process of personality formation. Новости образования: исследование в XXI веке. 5(100) часть 1. 531-534. 2022. Издатель "МЦНО".
3. Ochilov A. Yuqori malakali kadrlar tayyorlashni boshqarish samaradorligini oshirish: avtoreferat. – Toshkent, 2018. – 76 b.
4. Abdullayev A.A. Biznesni boshqarish: darslik. – Toshkent: Sharq, 2018. – 234 b.
5. Abdullayev A.A. Agrobiznesni rivojlantirish masalalari // “Agrobiznes, fan va texnologiyalar” ilmiy-amaliy elektron jurnali. – Toshkent, 2025. – №2. – B. 88–95.
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy sayti. – URL: <https://stat.uz/>
7. World Statistics Portal (Statista). Higher education outlays forecast. – URL: <https://www.statista.com/statistics/217674/forecast-for-higher-education-outlays/>

